

Тема 2. Культурно-стильова еволюція розмовного стилю

1. Сфера використання та мовні особливості розмовного стилю.
2. Вияви розмовного стилю староукраїнської доби.
3. Фіксація елементів розмовного стилю в пам'ятках XIV-XVIII ст.
4. Усно-розмовний стиль як вияв повсякденно-побутової культури сучасних українців.

Література

Основна

1. Баранник Д.Х. Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови: (на захист розмовного стилю). *Мовознавство*. 2008. №4–5. С.18–31.
2. Бибик С.П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення. Ніжин: Аспект-Поліграф. 2013. 589 с.
3. Бибик С. Диференційні ознаки розмовно побутового стилю літературної мови. *Українська мова*, 2011, № 4. С. 22- 29.
4. Жанри і стилі в історії української літературної мови / В.В. Німчук, В.М. Русанівський, І.П. Чепіга та ін..- К.: Наукова думка, 1989.- 288 с..
5. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль.- К.: Наукова думка, 1976.- 288 с.
6. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови.- К.: Либідь, 1992.- 248 с.

Додаткова

1. Арешенков Ю. Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі. *Мовознавство*. 1993. №1.
2. Грищенко А.П. Напрями досліджень з усного мовлення у сучасному мовознавстві. *Мовознавство*. 1968. №5. С. 11 — 16. 4.
3. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. Просте речення. Київ : Наук. думка, 1973. — 288 с.
4. Пилинський М.М. Розмовна лексика в писемних стилях сучасної української літературної мови. *Взаємодія усних і писемних стилів мови*. Київ : Наук. думка, 1982. С 28-67.
5. Пилинський М.М. Розмовна лексика в писемних стилях сучасної української літературної мови. *Взаємодія усних і писемних стилів мови*. — Київ : Наук. думка, 1982. С 28-67.
6. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови. *Мовознавство*. 2002. №4–5. С. 33 — 39.
7. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Київ , 2009. 240 с.

1. Сфера використання та мовні особливості розмовного стилю

Цей особливий різновид літературної мови – найдавніший, оскільки започаткувався він ще з виникненням мови, інші стилі – явища набагато пізніші. Мова виникла з потреби спілкування, передачі одне одному певної інформації, саме такі функції і досі виконує розмовний стиль. В історії розвитку української мови усіх періодів через несприятливі умови, політичні утиски, офіційне невизнання, надмірні впливи запозичень значення розмовного стилю важко переоцінити, адже саме розмовна мова зберігала й передавала із уст в уста самотність мови української нації.

В українській лінгвостилістиці виокремлення розмовної мови як окремого стилю пов'язане з працею І. Чередниченка “Нариси з загальної стилістики сучасної української мови” 1962 року, де “мова живого усного загальнонаціонального спілкування” означена як стильовий різновид, що “задовольняє поточні життєво-необхідні потреби членів суспільства в різноманітних стосунках особистого і суспільного життя і діяльності”.

Сфера використання розмовного стилю – щоденне неофіційне спілкування у побуті, на виробництві, в навчальній, науковій та інших сферах життя.

Основна мета стилю – бути засобом невимушеного спілкування, живого обміну думками, з'ясування побутових стосунків між двома або кількома мовцями.

Основні риси розмовного стилю:

- невимушеність спілкування;
- спонтанність (тобто безпосередність, непередбаченість) і, як наслідок – стереотипність, тобто широке використання системи готових мовних формул, кліше, стандартних формул типу «радий вас бачити», «бувайте здорові» – адже співрозмовники при спонтанному спілкуванні практично не мають часу на обдумування своїх реплік);
- лаконізм у висловленні думок, прагнення до компресії слів, речень;

- використання невербальних засобів (рухів, жестів, міміки), адже при усному спілкуванні найчастіше можливий візуальний контакт;
- безпосередність контакту мовців – звідси можливість активного використання інтонації, пауз, порядку слів при побудові висловлювання;
- емоційність (у розмові зазвичай розкривається ставлення автора вислову до предмета вислову і до співбесідника).

Функціонує розмовний стиль зазвичай в усній формі, хоч можливе використання його у формі письмовій, скажімо, у приватному листі. Тому й виділяють у розмовному стилі підстили: *розмовно-побутовий, виробничий, епістолярний*.

Розрізняють *усне літературне мовлення*, яке ґрунтується на дотриманні норм сучасної української літературної мови, та *розмовно-побутове*, у якому спостерігається часте порушення літературних норм.

Досить часто розмовний стиль «вмонтовується» у тексти літературно-художнього стилю – для створення мовленнєвої характеристики того чи того персонажа:

Грицю!- сказав батько. Га!- сказав Гриць. Видиш оту хату? Видзу. Пам'ятай собі, се школа. Ба,- сказав Гриць. Сюди будеш ходити вчитися. Ба,- сказав Гриць. (І.Франко)	На базарі... - Мушчина, беріть ось перегородки з горіхів... Я аж розстроївся... - Невже я так виглядаю, кажу, що вроді тільки на перегородки й хвате мені грошей, а на цілий горіх уже - ні? - Та, ні. Я не то імела в виду... Це в горілку кинуть та настоять, то воно всі мікроби вбиває. - І коронавірус уб'є? - Конєшно, вб'є. Чьоб не вбив? Все вб'є! - То вам в Китай треба їхать, - кажу, - там гарно перегородки підуть - Хай краще, вони до нас їдуть.	— Карпе! — промовив Лаврін. — А кого ти будеш оце сватать? Адже ж оце перед Семеном тебе батько, мабуть, ожениць. — Посватаю, кого трапиться, — знехотя обіззався Карпо. — Сватай, Карпе, Палажку. Кращої од Палажки нема на всі Семигори. — То сватай, як тобі треба, — сказав Карпо. — Якби на мене, то я б сватав Палажку, — сказав Лаврін. — В Палажки брови, як шнурочки; моргне, ніби вогнем сипне. Одна брова варта вола, другій брові й ціни нема. А що вже гарна! Як намальована! — Коли в Палажки очі витрішкуваті, як у жаби, стан кривий, як у баби. — То сватай Хіврю. Хівря доладна, як писанка.
--	--	---

	- Ну, по-перше, не зовсім факт, що краще... А по-друге, їх не пускають через епідемію коронавірусу... - Ну, то самі будемо пити... Ото так і побалакали, в общим... (Віталій Чепінога. З мережі «Фейсбек»)	— І вже доладна! Ходить так легенько, наче в ступі горох товче, а як говорить, то носом свистить. — То сватай Вівдю. Чим же Вівдя негарна? Говорить тонісінько, мов сопілка грає, а тиха, як ягниця. — Тиха, як телиця. Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала серце з перцем, — сказав Карпо. — То бери Химку. Ця як брикне, то й перекинешся, — сказав Лаврін. — Коли в Химки очі, як у сови, а своїм кирпатим носом вона чує, як у небі млинці печуть. (І.Нечу-Левицький)
--	--	---

Мовні особливості усно-розмовного стилю:

фонетичний рівень:

-багатство інтонацій, модуляцій голосу, ритміко-мелодійних варіацій, що відтворює природну безпосередність мовців;

-емфатичне розтягування звуку, розрив слова на склади, обриви слів, різкі зниження чи підвищення тону (“- Цить, дурню, то так годиться! Хто до дверей стукає, того треба по плечах постукаати. Ти того не знав? Не-е-е зна-а-в! – відхлипнув Гриць. ” (І.Франко);

лексико-фразеологічний рівень:

-активне використання емоційно забарвлених слів, фразеологізмів (донечко, мамуню, любити, злий, хитрющий);

-використання розмовних, просторічних елементів (гальорка, тикати, попоїсти, добрячий, вчителювати, всенький, роззява, гепнути);

-використання жаргонізмів, діалектизмів, згрубілих слів, суржику (лафа, кусок, покидьок, тварюка), тобто слів, що виражають емоції жарту, пестливості, зневаги, презирства, іронії, вульгарності, лайливості, фамільярності.

-переносне вживання слів для оцінної характеристики осіб (зайчик, ластівочка, котик, осел, гадюка, свиня).

граматичний рівень:

- використання складних іменників із дієслівним компонентом (*вертихвістка, варивода, блюдолиз, пройдисвіт* і под.);
- субстанцивація іменників (*відпускні, примірочна, контрольна, прохідна, душова*);
- використання складноскорочених слів (*завгосп, медсестра, санпропускник, харчоблок*);
- широке використання вигуків;
- використання різних типів простих, неускладнених речень (переважно коротких: неповних, незавершених, перерваних, односкладних, слів-речень);
- використання речень з експресивною інтонацією.

У розмовному стилі зазвичай виділяють **жанри**, які розрізняються за кількістю мовців (монологічні, діалогічні, полілогічні жанри) і за цільовою спрямованістю, характером ситуації та соціальними ролями учасників спілкування – сімейна розмова, діалог співробітників на побутові і професійні теми, суперечка, телефонна розмова, побутова монологічна оповідь, поздоровлення, прощання, тост, комплімент, вибачення тощо. Світлана Бирик вирізняє жанри родинного та дружнього спілкування, виокремлюючи родинні діалоги, родинні полілоги, домашні телефонні розмови.

Функція	Сфера спілкування	Пріоритетна мовна/мовленнєва форма	Типовий вид мовлення	Пріоритетний спосіб спілкування
Розмовний стиль				
Обмін думками й почуттями, (власне спілкування)	Побутова	Усна	Діалог, полілог	Особистий, контактний

Свого часу Д. Баранник виділив такі узагальнювальні характеристики розмовно-побутового стилю:

1. Природний і первісний у генетичному плані, найситуативніший вияв мовної діяльності;
2. Його текстові зразки формуються кожного разу в умовах конкретної комунікативної ситуації.

3. Його лексико-фразеологічний фонд спирається на народнорозмовне підгрунтя.

4. Широке вживання засобів немовних (екстралінгвістичного плану: міміка, жести, інтонація), інтонаційне оформлення тексту.

2. Вияви розмовного стилю староукраїнської доби

Щодо форм вияву розмовного стилю в різні періоди розвитку української мови є різні точки зору. Світлана Бибик, наприклад, стверджує, що «про розмовно-побутовий стиль в системі функційних стилів літературної мови можна говорити лише в національний період та в умовах державності нації, представникам якої доступна освіта та наука..... Очевидно, на межі XIX-XX ст. виробилися передумови для вирізнення розмовно-побутового стилю на тлі інших функційних різновидів української мови». Дослідниця знаходить підтвердження цьому в епістолярному стилі нової української мови.

Це цілком справедливо, якщо зважити на те, що Д.Баранник обґрунтовує диференційні ознаки розмовно-побутового стилю щодо народнорозмовної мови, констатує, що «народнорозмовна лексика і фразеологія є рівневим складником розмовного стилю національної мови». Тобто у донаціональний період розвитку української мови ми можемо тільки говорити про наявність розмовно-побутового стилю, але чітко визначити його диференційні ознаки не спроможні через брак пам'яток. Ті риси, які трапляються у найдавніших пам'ятках української мови, наприклад, графіті Софії Київської, у текстах інтермедій, віршованих діалогів, шкільних віршів слід вважати ознаками народнорозмовної української мови. А от чи збігаються вони з розмовно-побутовим стилем, наприклад, XI, XVII, XVIII століття – це питання розв'язати не вдається, здається, ніколи.

Провідна роль Києва у формуванні ранньофеодальної держави і географічно центральне положення столиці сприяли виділенню старокиївського (полянського) говору на роль основи літературної мови XI-XIII століття. Про південноруську, полянську основу мови Києва писав ще О.

Шахматов. Учений висунув здогад про те, що у зв'язку з зосередженням у столиці Київської Русі носіїв різних діалектів, у ній виробилася своєрідна спільна мова — койне, у якій відобразилися особливості й інших говорів. Це був говір панівних класів, відмінний від говору навколишнього сільського населення. На думку О. О. Шахматова, мовою освіченого прошарку киян — духівництва й книжників — ще з X ст. була давньоболгарська старослов'янська мова. Обидва різновиди мови Києва, за О. О. Шахматовим, переходили в інші центри Давньої Русі.

Думка про функціонування двох різних мов у живому спілкуванні Києва так і залишилася гіпотезою й не була підтримана істориками мови пізнішого часу, бо вона бездоказова. Крім панівних класів, у Києві жило трудове населення, яке становило абсолютну більшість мешканців. Не тільки в Києві, а й в інших центрах Русі можна припустити наявність соціальних діалектів, але знаряддям живого спілкування в цілому були місцеві територіальні діалекти.

Специфічна, не спільносхіднослов'янська, лексика та фразеологія пам'яток, створених у Києві, — типово українська (частково — південно-західна). У літописах та інших творах засвідчені такі русько-українські слова: болонье "оболонь, заплавна долина"; вѣверица "білка, вивірка"; ирьє "(в)ирій"; пуца, криница, рѣнь "рінь, дрібне каміння"; лимень, серень "наст"; ролья "рілля"; обильє. "зерно, врожай"; лѣпкъ "ліпок, назва рослини"; вълна "вовна"; вѣхъть "віхоть"; гробля. (гребля) "гребля, вал"; луда "рід верхнього одягу" (укр. діал. лудіння); прабошньни "рід взуття"; трѣска "тріска"; цѣрь "трут" (укр. діал. чір, цір); лагодити "робити приємність, потурати"; огърнути, гърбъ "пагорб"; мутва "каламутний вир"; зарчя "зарєво, заграва"; гълъкъ "глек"; лыскаръ "кирка, заступ" (укр. діал. рискаль); (и)зѣкръ "світлоокий, блакитноокий, зіркатий" (пор. діал. зікратий); попуснѣти "збліднути (на обличчі), попісніти"; пересърдьє "досада, роздратування" (пор. спересердя); безголовье "безголів'я, біда"; отьбѣгноути "загубити, відбігнути

(заст.)"; пряжити "прягти, пражити"; поустити на воропъ "зробити наскок, атаку"; коваль та багато ін.

Тому коли говорити про риси народнорозмовної мови у найдавніших пам'ятках Київської держави, то спадають на думку ті записи, які зроблені спонтанно. Серед таких спонтанних записів давніх українців – графіті Софії Київської. Наприклад, на сьогодні на стінах Софійського собору зафіксовано понад 7 тисяч графіті, виконаних такими мовами: українською, церковнослов'янською української редакції, причому як кирилицею, так і глаголицею, грецькою, латинською, польською.

Графіті Софії Київської - найстародавніших зразках побутових текстів слов'ян у Східній Європі. У цих графічних накресленнях чітко виражені типові українські риси, що могли б бути в ті часи розмовними:

- характерні для української мови прізвища: *"Іоан Сліпко", "Інока Спысовича", "Иван Хоудый", "Жадько", "Неженевич", "Янчин"*.
- кличний відмінок, властивий українській мові: *"Святый Пантелѣмоне", "О горе тобѣ Андрониче охъ тобѣ небоже"*.
- українське закінчення дієслів "-ити", "-іти": *"Бо суть ісьподоб поулучити млсть от тебе"*,
- розмовні фрази: *"Никон псал въ неділу посередь съпаса", "Господи помози рабу своєму Ігнатеви на пръзъвище ми има Саєтат", "Отпил крзу би ту коли"* (автор графіті кається, що пропив у Києві корзно – плащ), *"Попаше Коузьма порося"* (автор кається, що їв у піст свинину), *"мати не хотячи дѣтичя бѣжя гет"*.

Останню фразу в книзі Висоцького переклали так: "Мать, не желая ребѣнка, бежала прочь...". А українського перекладу не потрібно.

- характерні для української розмовної форми мови імена: *"Михалко", "Стипѣко", "Гнат"* поряд з "Ігнат".

Про спонтанність можуть свідчити такі графіті:

- графіті-прокляття: «Кузьма тать украл еси масо аселонѣ твои кокошѣ аминь», тобто «Кузьма - злодій, украв м'ясо, щоб тобі ноги спутало. Амінь».

- Дитяча лічилочка» Ані-ані, мані-мані, пуко кріва плакі кікі».

Ще одним доказом спонтанного запису, а, отже, й виявом розмовності, слід вважати берестяні грамоти, наприклад, Звенигородську берестяну грамоту XII століття. На території сучасної України пам'ятки берестяної писемності (три фрагменти берестяних грамот й одну цілу грамоту) знайдено 1988 року під час археологічних розкопок у передмісті давнього міста Звенигорода (тепер село Звенигород, Львівська область) – у культурному шарі, який датують 1110–1137 роками. Ще одну берестяну грамоту знайшли 2008 року при розкопках Буського літописного городища.

Звен. 2
(черновая прорись
с фотографии)

+ ѿГОВѢНІОВЪ: КѦНѢ ЖЪНЪЧЮДАЕ: З: ДЕСА-
 КОУНОЛОДНЕНУНОПОВѢДАЛОГОВѢНОНДАНАГОУ
 ДО: АПОБЗУЛЪ: АДАЕЛОУЧѢОЛННЪВОДАЧНТОАХ
 КОНАЖАПАЕМАТРОЦОПРЖЪПРНЪДЮ
 АВВЛАЕТНВОИИДЪ:

Переклад: *От Говеновой [вдови] к Неженцю. Дай шістьдесят кун ладейных. [Так] сказав Говен перед смертю (букв.: ідя на суд), а поп записував. Дай [іх] Луці. Якщо ж не даси, то я візьму у князя отрока и разоме [з ним] приїду – це тобі станет в більшу суму.*

3. Фіксація елементів розмовного стилю в пам'ятках ХІУ-ХУІІІ ст.

Очевидно розмовні риси(які збігалися з діалектними, і саме як діалекті вияви описані в мовознавчій літературі) у пам'ятках з різних українських територій спостерігаються вже в українській діловій мові XIV-XV ст., їх виявляє «Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.».

Богдана Тимочко при дослідженні українсько-молдавських грамот 14-15 століть виділяє в текстах цих ділових документів лексеми, які, очевидно, можна віднести до діалектизмів та розмовізмів: *кичера* ‘гора, вкрита лісом, крім вершини’, *бєрдо* ‘скеляста гора’, *оубоче* ‘узбіччя’, *могилица* ‘пагорбок’, *вѣртоп* ‘печера, глибока ущелина’, *хижа* ‘хата’, *лозницѧ* ‘сушарка’, *поустинѧ* ‘неосвоєне місце’, *лазѣ* ‘викорчувана ділянка лісу’ та інші.

Діалектно-розмовні риси наявні в літературній мові XVI-XVIII ст., що засвідчують навіть тодішні граматика й словники. Виразними постають говіркові риси в мові художньої літератури, наприклад у тих же інтермедіях. Наприклад, особливості північного наріччя відбиті в мові творів М. Довгалецького, Г. Кониського, І. Некрашевича. У прозових творах Феофана Прокоповича, Грабянки, Василя Григоровича-Барського часто сплутують *и* та *ы*, *ѣ* та *і*, форми слів *кто і хто*, *что і що*, *яко і якъ*, *быль*, *было і бувъ*, *було*, *упаль*, *отвѣль і упавъ*, *отвѣвъ*. Але слід мати на увазі, що особливості вимови живої староукраїнської мови тодішнє письмо майже повністю знівелювало.

Показовим може бути той факт, що при характеристиці мовних явищ у граматиці XVII ст. І. Ужевича вирізняються слов’яноруська (*lingua sacra sclavonica*), проста (*lingua sclavonica*) і народнорозмовна мова (*lingua popularis*). Усі три різновиди літературної мови вирізняє в своєму словнику Памво Беринда. При розкритті значення слів церковнослов’янської (слов’яноруської) мови він наводить їх руські відповідники, розрізняючи серед них слова простої мови українського та білоруського варіантів та української народнорозмовної мови: церковнослов’янське *пѣтель*, руське — *когутъ*, волинське (тобто народнорозмовне) *пѣвень*, литовське (тобто білоруське) *петухъ*. У рукописній «Науці християнській...», складеній 1670 р. священником Симеоном Тимофійовичем, говориться, що ця книжка написана «*барзо простою мовою і діалектом*», щоб бути зрозумілою найпростішій людині. У «Букварі», виданому у Львові 1790 р., «проста» мова протиставляється «простацькій», тобто народнорозмовній.

Зближення староукраїнської літературної мови з народнорозмовною весь час посилювалося, і в XVIII ст. в багатьох жанрах народнорозмовний варіант уже став переважати. Він функціонував як у писемному (рукописному й друкованому), так і в усному виявах. Розмовна мова найбільш чітко зафіксована в народній творчості, що доводять записи українського фольклору з найдавніших часів, та з XVI-XVII століття в оригінальних художніх текстах в межах середнього й низького слогів:

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш? [Ой як же Дунаю смутному не течи, Що дно його точуть студені криниці, А по середині та рибоньки мутять], На версі Дунаю три роти ту стою. Первша рота турецька, Друга рота татарська, Трета рота волоска. У турецькі-м роті шаблями шермую, У татарські-м роті стрілками стріляю, У волоскі-м роті Стефан воєвода. В Стефанові роті дівониця плачет, [Дівониця плачет], плачучи повідат: «Стефане, Стефане, Стефан воєвода! Альбо ме[не] пуйми, альбо ме[не] лиши!» А што ми [од]речет Стефан воєвода? «Красна дівонице, пуймил-бих [я] тебе, [Красная] дівонько, неровнай ми єси; Липил бих [я] те[бе], миленька ми єси». [І] што-ж му [од]рекля [красная] дівонька? [Одрекля дівонька]: «Пусти мня, Стефане! Скочу я у Дунай, у Дунай глибокий. А хто мя доплинет, [то] єго я буду». Ніхто не доплинул красну [ю] дівоньку, Доплинул дівоньку Стефан воєвода, І узял дівоньку за білу ї ручку: «Дівонько, душенько, миленька ми будеш». 1571р. (Подається за виданням: І. Франко. Студії над українськими народними піснями).	Лазар Баранович Доки дощами весна землю змиє, Вітром тужавим обличчя обвіє. З теплих пташата країв прилітають, Співанки світу веселі співають. Жайворон крильми в повітрі тріпоче, Голосом поле наповнити хоче. Із зимоводдя мчить ластівка рання, Прудко літає свободою п'яна. Гуси у небі, качки пролітають І журавлі он вже гнізда звивають. Яйця нестимуть, плодитимуть діти, Щоб потім з ними у вирій летіти. Хоч невеликий на землю дощ плесне, Сім'я умерла весною воскресне. Пустить зелену траву, де ягнята Пастися будуть і жваві лошата. Он де худоба жирує на волі, Зійдуть жита на зволоженім полі, Квітів барвистих нове покоління Зродить, мов мати, проросле насіння. Промені сонця лиш тільки пригріють, Зараз мурахи й жучки землю криють. А як на ріках зійшла льоду шибя, Зразу заграла, прокинувшись, риба. Жаби із багон весну вже вітають І, як уміють, про неї співають. Бджоли в повітрі, злетівши, заграли. Весно, веселі часи нам настали! Голі дерева лист випустять з себе — Рай на землі вже такий, як у небі І Тільки дерева у листя вдягнуться, То соловейки подячно озвуться. Дроздик із шпаком, чижі і щиглята Будуть природі хвалу воздавати.
--	---

	Весно, ти гарна, творець твій ще краший, Хай же вам щастя пошле всетворящий! Творить весна все, як Бог їй накаже, Хай Богу кожен подяку покаже. В ріках, на суші, в гаях, полях, селах Зиму змінє весна превесела. Дай, Боже, весну щасливо зустріти І тобі, Пане, як слід, послужити. Дай у цю весну здоров'я на славу, Господи, милість пошли нам ласкаву. Хай же і сонце пускає із себе Парості цноти, щоб бути у небі. Як схочеш серце людське покропити, То воно цноти нам буде плодити. То чи ж була б нам весна така мила, Якби в нас цноти вона не родила?
--	--

У XVIII ст. з'явилося багато рукописних збірок українських народних пісень, прислів'їв і приказок, що передавалися живою розмовною мовою. Деякі з цих збірок (наприклад, збірка прислів'їв і приказок І.Ушівського, З.Доленги-Ходаковського) друкувалися. На кінець XVIII ст. народнорозмовні елементи зафіксовані в художньому стилі української мови («Енеїда» І.П.Котляревського).

4. Усно-розмовний стиль як вияв повсякденно-побутової культури сучасних українців.

Якщо в попередні періоди розвитку можемо спостерегти тільки окремі зразки чи вкраплення розмовності в інших стилях, то період сучасний є фіксувальним: уже з початку XX століття з появою фонографії можна натрапити на окремі, хоч і дуже обмежені зразки розмовності (адже ніхто не ставив за мету на початку XX століття записати спонтанне мовлення українців). Але чим ближче до нашого часу, тим більше накопичувалося фонозразків із діалектологічних та етнографічних експедицій з різних куточків України, які фіксували й спонтанне розмовне мовлення. Було створено Український діалектний фонофонд - сукупність зразків українського

діалектного мовлення зі всієї території розповсюдження української мови. Серед таких зразків часто трапляється спонтанне побутове монологічне й діалогічне мовлення. З кінця 50-х років XX століття дослідження з діалектології проводяться на основі аудіозаписів мовлення діалектоносіїв. З часом таких записів назбиралося чимало, й постала необхідність упорядкувати їх та оформити в окрему фонотеку. Результати роботи над збиранням, упорядкуванням та описом фонозаписів відображено в колективній праці "Український діалектний фонофонд" (2004), який існує при Національній академії наук України.

Сучасні дослідники розмовного стилю (С.Бибик, Д. Баранник, П.Дудик, С.Єрмоленко) визначальними називають такі його риси:

- **усність** визначає такі параметри розмовно-побутової сфери спілкування — безпосередня/опосередкована (телефонна мова), невимущена, «вільна», природна, емоційна, імпровізаційна, динамічна, рухлива, візуалізована (окрім телефонної мови), інтонаційно та жестово варійована. Усна форма мови має часово-просторове обмеження реалізації, бо це мова тепер і зараз. Для розмовно-побутового стилю властиві діалогічні форми усної комунікації, що впливають на синтаксис, семантику фраз.
- **розмовність** - фонетико-орфоепічні та словесно-граматичні показники розмовної мови в стилях писемної мови. Такі мовні елементи виділяють на всіх мовних рівнях — фонетичному, морфологічному, словотворчому, лексичному, синтаксичному — на тлі інших стилістично маркованих або недиференційованих елементів. Найвиразніше виявлена розмовність на лексичному рівні (діалектизми, жаргонізми та арготизми), наприклад, сучасний бойовий суржик.

За цими двома ознаками натеper прийнято говорити про усно-розмовний стиль сучасних українців - розмовно-побутовий стиль, котрий практично не має текстової фіксованої форми, на відміну від інших стильових різновидів сучасної української літературної мови.

Стильові риси сучасного усно-розмовного стилю:

1) емоційна насиченість (в усній формі насамперед інтонаційна), оскільки в розмовному стилі передаються не тільки думки, а й почуття. У ньому широко використовується емоційна лексика, окличні речення, в художніх текстах при стилізації розмовного стилю - обірвані конструкції, парцеляція, в пунктуації - тире й крапки ;

2) спонтанність і непередбачуваність;

3) неофіційність відносин співрозмовників;

4) безпосередня участь співрозмовників в розмові (навіть якщо мова представляє із себе монолог, співрозмовник бере участь в розмові за допомогою реплік-вкраплень і вигуків: звичайно, *так ?*, *нда ...*, *правда ?*, *Та ти що ...*, *угу і т. д.*);

5) ситуативність - залежність учасників спілкування від ситуації;

6) підвищена роль невербальних засобів спілкування (міміки, жестів);

До усних жанрів цього стилю можна віднести:

1) розповідь (діалогізований монолог),

2) бесіду,

3) комплімент (мовна імпровізація),

4) власне діалог (найбільш поширений жанр),

5) розмовні мініатюри,

6) супутні репліки,

7) фрази з якогось приводу,

8) суперечка,

9) полілог, що характеризується розгортанням декількох тем.

Природний спосіб існування розмовної мови - діалог і полілог.

До письмової форми розмовної мови можна віднести листи (приватні), щоденники, записки, але багато що залежить від індивідуального стилю.

Комунікативно-стильові різновиди сучасного розмовного стилю: розмовно-офіційний і розмовно-побутовий.